

Розділ 1. Історичні, філософські, правові та організаційні проблеми фізичної культури

УДК 796.01

Георгій Гац

Основні етапи досліджень педагогічної діагностики

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. Якісна реалізація оздоровчих, освітніх і виховних завдань у процесі виконання фізичних вправ, оптимальне дозування фізичних навантажень закономірно передбачають покращення педагогічного вивчення школярів протягом усього періоду навчання, виявлення їхніх інтересів та нахилів, а також своєчасне встановлення причин відставання в навчанні й незадовільної поведінки окремих учнів, що забезпечить вибір найбільш ефективних способів усунення цих явищ.

Кожен учитель повинен уміти сам достовірно та доказово оцінювати як свою навчально-виховну роботу, так і взаємозумовлену навчально-пізнавальну діяльність учнів і на цій основі – результативність педагогічного процесу. Проте широке застосування різних діагностичних методик (за відсутності системи єдиного інструментарію) може не лише нанести шкоду педагогічній практиці, а й скомпрометувати саму ідею об'єктивної оцінки педагогічних систем та їх компонентів. Тому в нинішніх умовах проводяться фундаментальні дослідження змісту й механізмів реалізації педагогічної діагностики в навчально-виховному процесі учнів.

Аналіз останніх досліджень із цієї публікації. Результати дослідження свідчать, що в наукових джерелах обгрунтовано понятійний апарат, сутність та функції педагогічної діагностики; досліджено окремі методики діагностики навченості й діагностики виховного процесу учнів загальноосвітніх навчальних закладів; розроблено педагогічні засади діагностичної діяльності вчителя [2; 3; 5; 6; 9]. Водночас у наукових працях недостатньо вивчено основні етапи розвитку педагогічної діагностики.

Мета роботи полягає у визначенні основних етапів досліджень педагогічної діагностики як окремого наукового напрямку.

Виклад основного матеріалу й обгрунтування отриманих результатів дослідження. Традиційно навчальний процес передбачає засвоєння школярем певної суми знань, умінь і здатність відтворити їх під час контролю [3]. Роботу конкретного педагога оцінювали за сумою знань, набутих його підопічними. Але ж неможливо навчити людину на все життя. Рано чи пізно вона втратить конкурентоспроможність, стане функціонально недієздатною, якщо не поновлюватиме свої знання. Отже, у дитини має бути вироблене розуміння необхідності та вміння навчатися впродовж життя. Це і є однією з найважливіших функцій поряд із засвоєнням базових знань навчального процесу.

Вибір засобів, методів, форм навчання пов'язаний із прийняттям педагогом рішення. Вони мають різний рівень обгрунтованості й упевненості, що обраний комплекс засобів є найкращим для конкретних умов. Рішення буває машинальним (приймається до того, як осмислюється інформація); інтуїтивним (грунтується на інтуїції); асоціативним (опирається на асоціації з попередніми рішеннями); пробним (основане на методі проб та помилок); імовірнісним (передбачає оцінювання ймовірного результату від нього); детермінованим (опирається на знання причинно-наслідкових, інших зв'язків, які дають змогу передбачити результати). У процесі побудови навчального процесу потрібно враховувати підпорядкованість його меті навчання, цілісне охоплення всіх основних компонентів, використання принципів дидактики, можливостей змісту й форм навчання. Знаючи особливості кожного з методів навчання, раціонально поєднуючи їх відповідно до якостей учнів, можна приймати конкретні рішення.

Водночас ефективність педагогічної діяльності залежить від знання закономірностей навчального процесу, психологічних і фізіологічних властивостей школярів, чинників впливу на навчальну діяльність учнів. Тому професійна діяльність учителя передбачає активне застосування методів педагогічної діагностики.

На необхідність застосування в навчальному процесі такої діагностики вказували видатні вчені й педагоги Б. Г. Ананьєв [1], П. П. Блонський [4], Я. А. Коменський [7], К. Д. Ушинський [10], Я. Ф. Чепіга [11]. Наприклад, у науковому трактаті Яна Амоса Коменського «Велика дидактика» з метою диференціації навчання наголошується на необхідності поділу учнів на окремі групи відповідно до індивідуальних особливостей [7].

Принципове значення для обґрунтування сутності педагогічної діагностики мали наукові праці П. А. Блонського [4]. Особливу увагу вчений приділяв попередженню помилок у діагностичній діяльності, зазначаючи, що результати, які отримані за допомогою декількох замірів, недостатні для пояснення поведінки людей в усіх життєвих ситуаціях. На думку П. П. Блонського, план вивчення дитини складається із таких складників: анкетування, тестування, діагноз, етіологічний аналіз, педагогічний рецепт.

Важливе значення для теорії й методики педагогічної діагностики мають наукові праці А. С. Макаренка [8]. Педагог наголошував, що діагностика повинна враховувати головну мету виховання – перетворення особистості з урахуванням її індивідуальних і суспільних інтересів. Діагностичні знання – результат не окремого та байдужого вивчення особистості, а необхідна умова спільної виховної роботи вихователя й учня.

Вивчення проблеми розвитку педагогічної діагностики в зарубіжних і вітчизняних дослідженнях дало змогу С. М. Мартиненко [9] виокремити основні тенденції її становлення та розвитку.

Активне вивчення індивідуальних особливостей дитини й відповідних тестових методик проводилось у 20–30-х рр. ХХ ст. Науковці розробили систему методів дослідження дитинства, які включали в себе такі показники: спадковість дитини, умови її життя та розвитку, основи психолого-педагогічного тестування, педологічні характеристики на учнів. Педологія як практична наука займається визначенням стадій дитинства – періодів розвитку, спадковості, дає характеристику кожній з цих стадій, виходячи з даних фізіології, біології, анатомії, психології, антропології.

У країні створено педологічні кабінети, мета яких полягала в допомозі дошкільним, шкільним, районним об'єднанням реалізовувати рекомендації педагогічної діагностики. Робота таких кабінетів будувалася за трьома напрямками:

- профілактичним (вивчення різних сторін розвитку дитини в тісному зв'язку з навчанням і вихованням задля своєчасного попередження порушень інтелекту, формування у вчителів та батьків педологічної культури);
- діагностичним (вивчення особливостей (розумових, фізичних) розвитку дитини, можливих відхилень, виявлення їх причин);
- корекційним (впливав із діагностичного й передбачав педагогічну корекцію виявлених відхилень).

Проте педологію проголошено буржуазною наукою та заборонено. Як окремий науковий напрям педагогічна діагностика з'явилася лише наприкінці 60-х рр. ХХ ст. в Німеччині, а пізніше – у США, Великобританії, Франції, Бельгії. Науковці вивчали питання пізнання особистості дитини, її потенційних можливостей. Згодом проведено дослідження [2; 6], у яких охарактеризовано зміст та складові частини діагностичної діяльності.

У сучасній науковій літературі існують різні підходи до визначення сутності педагогічної діагностики (із точки зору змісту діагностичної діяльності, послідовності виконаних при цьому операцій; виходячи з мети та завдань педагогічної діагностики). Це призвело до того, що педагогічна діагностика часто замінюється вивченням компонентів педагогічного процесу, результативності навчання та виховання, що дає підставу стверджувати про імпліцитну присутність діагностики в педагогічному процесі, починаючи із взаємодії вчителя й учня під час спортивно-масової роботи на уроці та закінчуючи управлінням системою освіти в цілому.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі аналізу наукових джерел і документів установлено, що на необхідність застосування в навчальному процесі педагогічної діагностики вказували видатні вчені й педагоги. Активні дослідження індивідуальних особливостей дитини та відповідних тестових методик проводились у 20–30-х рр. ХХ ст. Науковці розробили основи психолого-педагогічного тестування, педологічні характеристики на учнів. Проте педологію визнано буржуазною наукою й заборонено. Як окремий науковий напрям педагогічна діагностика з'явилася лише наприкінці 60-х рр. ХХ ст. в Німеччині, а пізніше – у США, Великобританії, Франції, Бельгії. Дослідники вивчали питання пізнання особистості дитини, її потенційних можливостей. Згодом проведено дослідження, у яких охарактеризовано зміст та складові частини діагностичної діяльності. У сучасних наукових розвідках визначено загальнопедагогічні основи розвитку педагогічної діагностики, розкрито

методики встановлення педагогічного діагнозу, особливості педагогічної діагностики вчителя-предметника, окремі методики діагностики навченості та підготовленості учнів.

Подальшого вивчення потребують особливості реалізації педагогічної діагностики в різних формах фізичного виховання школярів.

Список використаної літератури

1. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : в 2 т. Т.1 / Б. Г. Ананьев. – М. : Педагогика, 1980. – 267 с.
2. Битинас Б. П. Педагогическая диагностика: сущность, функции, перспективы / Б. П. Битинас, Л. И. Катаева // Педагогика. – 1993. – № 2. – С. 10–15.
3. Бібік Н. М. Компетенційний підхід: рефлексивний аналіз з застосування / Н. М. Бібік // Компетенційний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 47–52.
4. Блонский П. П. Избранные педагогические произведения / П. П. Блонский. – М. : Педагогика, 1961. – 695 с.
5. Булкин В. А. Методы педагогической диагностики / В. А. Булкин // Методологические и методические аспекты исследования подготовки специалистов с высшим образованием : сб. науч. тр. – Минск : [б. и.], 1981. – С. 12–130.
6. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика / К. Ингенкамп. – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.
7. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения / Я. А. Коменский ; под ред. А. А. Красновского. – М. : Учпедгиз, 1955. – 651 с.
8. Макаренко А. С. Лекции о воспитании детей : сочинения : в 7 т. / А. С. Макаренко. – М. : [б. и.], 1957. – Т. 4. – С. 55–72.
9. Мартиненко С. М. Система підготовки вчителя початкових класів до діагностичної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С. М. Мартиненко. – К., 2009. – 52 с.
10. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. Т. 2 : Вопросы обучения / К. Д. Ушинский ; под ред. В. Я. Струминского. – М. : Учпедгиз, 1953–1954 ; Т. 2. – 1954. – 735 с.
11. Чепіга Я. Школа й освіта на Україні / Я. Чепіга // Вільна українська школа. – 1918–1919 р. – Ч. 8–9. – С. 135–140.

Анотації

На необхідність застосування в навчальному процесі педагогічної діагностики вказували видатні вчені й педагоги. Активні дослідження індивідуальних особливостей дитини та відповідних тестових методик проводили у 20–30-х рр. ХХ ст. Науковці розробили основи психолого-педагогічного тестування, педологічні характеристики на учнів. Як окремий науковий напрям педагогічна діагностика з'явилася лише наприкінці 60-х рр. ХХ ст. в Німеччині, а пізніше – у США, Великобританії, Франції, Бельгії. Науковці вивчали питання пізнання особистості дитини, її потенційних можливостей. У нинішніх розвідках визначено загальнопедагогічні основи розвитку педагогічної діагностики, розкрито методики встановлення педагогічного діагнозу, особливості педагогічної діагностики вчителя-предметника.

Ключові слова: педагогічна діагностика, історія, етапи дослідження.

Георгій Гац. Основные этапы исследований педагогической диагностики. *На необходимость применения в учебном процессе педагогической диагностики указывали выдающиеся учёные и педагоги. Активные исследования индивидуальных особенностей ребёнка и соответствующих тестовых методик проводились в 20–30-х гг. Учёные разработали основы психолого-педагогического тестирования, педологические характеристики на учеников. Как отдельное научное направление педагогическая диагностика появилась лишь в конце 60-х гг. в Германии, а позже – в США, Великобритании, Франции, Бельгии. Учёные изучали вопросы познания личности ребёнка, его потенциальных возможностей. В нынешних исследованиях определены общепедагогические основы педагогической диагностики, раскрыты методы установления педагогического диагноза, особенности педагогической диагностики учителя-предметника.*

Ключевые слова: педагогическая диагностика, история, этапы исследования.

Georgiy Hatz. The Main Stages of Researching Educational Assessment. *Prominent scientists and teachers have pointed out the necessity of applying educational assessment to the educational process. The active research of individual characteristics of a child and appropriate test methods were conducted in 20–30-s of the XX th century. Scientists have elaborated the foundations of psychological and educational testing and pedological characteristics of students. As a separate research area educational assessment appeared in the end of 60s of the XX th century in Germany, and later in the USA, Great Britain, France, Belgium. Scientists were studying the issues concerning the cognition of a child, and its potential capabilities. Current study defined the general pedagogical foundations of educational assessment, discloses the methods of establishing the educational diagnosis and peculiar features of the educational assessment of teachers.*

Key words: pedagogical diagnosis, history, stages of research.